

МОГУЋНОСТИ КОРИШЋЕЊА И ПРЕРАДЕ БУКОВОГ ДРВЕТА

БОРИСЛАВ ШОШКИЋ

Извод: У раду су, коришћењем статистичких података, сагледане могућности прераде буковог дрвета у Србији. Дат је преглед релевантних података о производњи и продаји производа од дрвета у Србији и промене сортиментне структуре у карактеристичним временским периодима а нарочито у периоду значајних структурних промена у нашој привреди. Паралелно је анализирана структура сортиментна примарне прераде дрвета и промене које су се у њој десиле у истом временском периоду. На основу приказаних података констатовано је да могућност прераде расположиве количине дрвета у одговарајуће сортименте примарне прераде дрвета постоји, али да се поставља питање рационалности и ефикасности расположивих процеса прераде, с обзиром на ситуацију у којој се наша привреда, па и прерада дрвета налазе. У том циљу указано је на потребу ефикаснијег и рационалнијег рада не само у преради дрвета него и у шумарству, како би се сусретним разумевањем тешкоће лакше савладавале.

Кључне речи: шумарство, пиланска прерада, дрво букве, дрвни сортименти, могућности развоја.

POTENTIALS OF BEECHWOOD UTILISATION AND CONVERSION

Abstract: The potentials of beech wood conversion in Serbia are assessed by using the statistical data. The survey includes the relevant data on wood product manufacture and sale in Serbia and the change of assortment structure in the characteristic time periods, especially in the period of the significant structural changes in our economy. Parallel analysis covers the structure of the primary conversion of wood and its changes occurring in the same time period. Based on the presented data, it was concluded that the available wood volume can be converted into primary conversion products, but the rationality and efficiency of the available conversion procedures are questionable, taking into account the situation in our economy and in our wood conversion industry.

In this aim, the need of more efficient and more rational work was emphasised, not only in wood conversion but also in forestry, so that the difficulties could be more easily resolved by mutual co-operation.

Key words: forestry, sawmill conversion, beechwood, wood assortments, development potentials.

1. УВОД

По својој структури, прерада дрвета у СФРЈ била је, углавном, комбинованог типа са шумарством у свом саставу. Изузетак од овога био је мањи број фабрика намештаја и фабрика полухемијске и хемијске прераде дрвета. После доношења Закона о предузећима 1994. године дошло је до издвајања шумарства, тако да је друштвено шумарство организовано у два

Др Борислав Шошкић, ред. проф., Шумарски факултет Универзитета у Београду

јавна предузећа, једно у Србији и једно у Црној Гори. Одвајање шумарства и прераде дрвета, разбијање СФРЈ, смањење тржишта, рат, санкције, збивања на Косову, транзиција друштвене у приватну својину, која је још у току, учинили су да се прерада дрвета нађе у доста незавидном положају. Уосталом, као и други сектори прерађивачке индустрије у нашој земљи. Тако, да се сада прерада дрвета може дефинисати као привредна грана:

- претежно примарног карактера;
- финална прерада дрвета није развијена према могућностима сировинских ресурса и заснива се претежно на преради плоча, односно производњи плочастог и тапацираног намештаја;
- извозни производи су резана грађа, елементи, па и трупци као “необрађено дрво”;
- приватна иницијатива је, углавном, усмерена ка развоју примарних прерађивачких капацитета и трговини дрветом, док се развој финалне прераде дрвета одвија кроз занатску делатност;
- процесна индустрија, као што су фабрике плоча и фабрике целулозе налазе се у тешком положају;
- комбинована предузећа су у рецесији и процесу приватизације, који споро напредује.

Примарни прерађивачки капацитети, до наведених дешавања, у саставу комбината, у оквиру друштвеног сектора производње, били су у могућности да прераде расположиву количину дрвета, у оквиру својих гравитационих подручја, у резану грађу, фурнир и плоче. Одвајањем шумарства од прераде дрвета решен је проблем “преливања доходака” из шумарства у прераду дрвета, али су примарни прерађивачки капацитети у оквиру друштвеног сектора остали без сировине, јер нису били у моћности да се брзо прилагоде новонасталим условима, па су били осуђени на пропадање и затварање. Ова околност, уз одговарајуће спољашње окружење, искоришћена је од предузимљивог и виталног приватног сектора за отварање малих пилана, које су готовим новцем биле у могућности да купе сировину на новонасталом тржишту и остваре производњу резане грађе и елемената, у почетку, на технички неопремљеним, али ефикасним средствима рада. На овај начин су створени услови за одржање континуитета производње у шумарству и развој приватних капацитета пиланске прераде, паралелних истим капацитетима пиланске прераде у друштвеном сектору. Истовремено, процесни примарни прерађивачки капацитети, типа фабрика плоча и целулозе, због недостатка кредитне политике и спорог процеса приватизације, бивају затворени или раде смањеним капацитетом, очекујући коначно решење свог статуса.

Производња плоча на бази иверја и влакана (једна фабрика иверица и једна фабрика лесонита), знатно је испод производних могућности шуме и потреба индустрије намештаја, чак и у оваквим условима привређивања, будући да је тренд опадања квалитета шумских сортимената и њихових димензија присутан и у нашим шумама.

Производња дрвењаче и целулозе одвија се у отежаним условима, а неке фабрике су затворене.

Финална прерада дрвета СФРЈ, после 1945. године, развијала се ради задовољења потреба становноштва за намештајем и регионално, у зави-

ности од расположивих сировинских ресурса и разумевања и подршке друштва. Тако је финална прерада Словеније и Босне и Херцеговине била значајно развијенија него финална прерада у Србији и Црној Гори. Последице таквог стања се осећају сада много више него пре распада земље, а резултат тога је увоз намештаја и извоз резане градје и елемената.

Будући да се финализацијом дрвета, различитим технологијама прераде, добијају производи вишег степена обраде, који се, у принципу, тржишно вреднују боље него производи нижег степена обраде, природно је настојање развијања финализације дрвета. Међутим, финализација дрвета не мора да даје увек веће вредносне ефекте, јер су тржишни фактори и услови у којима тржишни закони делују различити. Када је наша прерада дрвета у питању разлоге за ово треба тражити у неконкуентном квалитету израде наших производа и неекономском пословању наше привреде, као и у дугогодишњој изолацији земље, ниском степену техничко технолошке опремљености наших фабрика, нарочито фабрика намештаја. Квалитет наших производа посебно долази до изражаја у експортном пословању, где се наши производи мање вреднују од конкурентских производа израђених од исте врсте и исте количине материјала. Због тога, у наредном периоду, морамо настојати да интензивно радимо на подизању квалитета израде производа на бази дрвета у свим фазама обраде. То, наравно, не зависи само од струке, већ и од низа фактора субјективне и објективне природе.

У настојању да укажемо на могуће глобалне правце развоја прераде дрвета, приказаћемо стање сировинских ресурса за развој примарне прераде дрвета букве, као и дати неке упоредне показатеље оствариваних и текућих резултата пословања у шумарству и примарној преради дрвета, као двема комплементарним приврдноним гранама, које, једна без друге, тешко могу да брзо дају могуће производне ефекте. Посебно смо на овом месту дали кратку хронику дешавања у протеклом периоду, како бисмо још једном извукли одређене поуке из њих. Посебно истичемо да нико у нас није против прогреса и брзог напретка, али нам мора бити јасно да се ништа, а нарочито успешан развој, не дешава брзо.

2. СИРОВИНСКА ОСНОВА

Резерве запремине дрвета са кором (према СГЈ '95) износе 306887 хиљада m^3 , од чега 76,5 % отпада на Србију, а 23,5 % на Црну Гору. Текући запремински годишњи прираст дрвета са кором у Југославији износи 7 619 000 m^3 , од чега се 1 439 000 m^3 односи на Црну Гору, а 6 181 000 m^3 на Србију. Учешће лишћарског дрвета у прирасту у Србији износи 90,1% а у Црној Гори 81,4%. Иначе, просечни текући запремински прираст износи: у Југославији 2,6 m^3/ha , у Србији 2,6 m^3/ha , а у Црној Гори 2,64 m^3/ha .

Учешће лишћара у укупној запремини дрвне масе у Србији износе 90,1%, а у Црној Гори 56,9%. У Србији, од лишћарских врста дрвећа, **најзаступљенија је буква, која заузима око 50,4%** укупних запреминских резерви дрвета. На другом месту са 25,8% су хрстови (китњак, сладун, лужњак и цер). Од четинарских врста дрвећа најзаступљенија је смрча са 4,4%, јела 2,9%, црни бор 2,2% и тд. Другим речима, **буква и хрстови чи-**

не више од 3/4 (76,2%) расположиве дрвне масе у Србији. У Црној Гори најзаступљеније врста дрвећа су: јела, смрча и буква које заузимају око 92% запремине високих економских шума. Око 7% запремине отпада на борове и око 1% на остале лишћаре (Б. Перо вић, 1977).

Релативно посматрано, просечна запремина резерви дрвета по јединици површине, у Србији износи 101,7 m³/ha, с тим што просечна запремина у високим разнодобним шумама износи 166,2 m³/ha, у високим једнодобним 123 m³/ha и тд. (Д. Јовић и др., 1992). Запремина резерви дрвета у Црној Гори просечно износи 110 m³/ha, с тим што тај податак износи у привредним шумама 146 m³/ha, у заштитним 96 m³/ha, а у националним парковима 149,1 m³/ha (Извор: “Основи резерве шумарства Ц.Горе 1995 године”: Економски факултет, Подгорица).

2.1 Производња и продаја шумских сортимената

Просечна производња шумских сортимената у државним шумама Србије и Црне Горе, за период од десет година, дат је у табели 1.

Табела 1 Производња шумских сортимената (000 m³) (СГЈ 2001)
Production of forest assortments (000 m³) (SGJ 2001)

Сортименти Products	Година посматрања Year									
	1975.	1985.	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.
Укупно Total	2101	2715	1686	1897	2111	2174	1930	1799	1933	2065
Обловина Roundwood	990	1346	948	1027	1079	1126	1155	1038	1094	1245
Тесано и цепано дрво Hewn wood and Split wood	6	4	1	-	-	-	-	-	-	-
Просторно дрво Cordwood	1105	1365	737	870	1032	1048	775	761	839	820

Комплетнија илустрација података о могућој количини сировине за дрвну индустрију, може се сагледати из продаје шумских сортимената. Преглед дат у табели 2, иако се односи на друштвене шуме, с обзиром на доскорашњи начин организовања шумарства и прераде дрвета у нас, довољно је репрезентативан и илустративан.

На основу података из табеле запажа се да трупаца за резање учествује са око 30% у укупној продаји, односно производњи дрвета у друштвеним шумама, као и да се више од 50% трупаца за резање односи на дрво букве. Интересантно је да запремина трупаца за резање у запремини обловине учествује мање од 50%, што чини рудничко и остало дрво. **Ова количина дрвета може се усмериши на производњу резане грађе и елемената из танке обловине. У овом правцу се морају предузимати кораци, будући да ће тенденција опадања пречника сировине бити све присутнија. Ко-**

личина овог дрвета у просеку износи преко 500.000 m³, односно око 150.000 m³ резане грађе и елемената од дрвета.

Табела 2. Продаја шумских сортимената из друшћвених шума (000 m³) (СГЈ'2001)

Sale of forest products from public forests (000 m³) (SGJ'2001)

	Укупно Total	Групаца за резање Sawlogs			Рудничко дрво Mine timber	Целулозно Pulpwood	Огревно Fuelwood	Остало Other	Произ- водња Produc- tion
		Храст Oak	Буква Beech	Чегинари Conifer					
1975	2093	31	323	329	45	409	688	268	2101
1985	2587	29	447	368	45	509	795	394	2715
1993	1755	30	269	306	34	113	745	258	1686
1994	1815	18	232	359	46	123	780	257	1897
1995	2030	29	254	380	35	194	780	358	2111
1996	1939	31	279	323	33	160	764	349	2174
1997	1984	42	312	248	33	124	830	395	1930
1998	1878	45	298	194	41	147	762	391	1799
1999	1797	35	283	208	32	88	782	369	1933
2000	2071	38	310	225	30	177	793	498	2065

Извор: СГЈ'2001;

У централној Србији, према подацима „Србијашума“, под високим буковим шумама налази се 255.302,66 ха. На овој површини налази око 56.102.549 m³ буковог дрвета. Прираст буковог дрвета на овој површини је 1.335.105 m³.

Према П. А л е к с и ћ у (2002), на површинама којима газдује Јавно предузеће “Србијашуме”, у периоду 1992-1998. просечно је годишње сечено :

	m ³	%
- трупаца F и L квалитета	17.616	2,75
- трупаца за резање	233.039	36,44
- укупно облог техничког дрвета	250.658	39,20
- просторног дрвета	388.751	60,79
У к у п н о	639.409.	100,00

Према истом аутору, применом одговарајућих мера неге, могућа просечна годишња количина дрвних сортимената, од планираног етата у буковим шумама, у периоду 1999-2018 године износила би:

	m ³	%
- трупци F и L класе	127.100	7,70
- трупаца за резање	442.900	26,84
- ситно техничко дрво(техничка облицаи др.)	115.000	6,97
- Укупно обло техничко дрво	685.000	41,51
- просторно дрво	800.201	48,49
- отпад	165.000	10,00
- С в е г а	1.650.201	100

Неколико изнетих података су врло интересантни и значајни, како са становишта љумарства тако и са становишта прераде дрвета, јер отварају перспективе развоју прераде дрвета основаном, управо на преради буковине и буковог дрвета. Да бисмо стекли прави увид у односе текуће и могуће производње и потрошње дрвета у наставку ћемо дати преглед производње дрвних сортимената у карактеристичним периодима посматрања.

3. ПРОИЗВОДИ ПРИМАРНЕ ПЕРАДЕ ДРЕВЕТА

На основу статистичких података, у СР Југославији је, у неколико карактеристичних година, произведено резане грађе, плоча на бази дрвет и дрвењаче и целулозе као у табели 3.

Табела 3 Главни индустријски производи прераде дрвета (СГЈ 2001, табела 17.7)

Main industrial products of wood conversion(SGJ 2001, table 17.7)

Врста производа Type of product	Јед. мере Unit	Година производње Year						
		1989.	1990.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.
Резана грађа четинара Conifer sawnwood	000 m ³	276	213	120	82	73	94	96
Резана грађа лишћара Broadleaf sawnwood	000 m ³	375	318	158	159	137	105	131
Фурнир Veneer	m ³	56951	48041	27.836	24.975	30.333	22.426	29.868
Шпер плоча Plywood	m ³	22972	20239	12.752	13.078	13.090	13.574	16.379
Панел плоча Panel	m ³	9690	6007	4.222	2.496	2.253	2.001	2.186
Лесонит плоча Fibreboard	000 m ²	11.528	9660	4.275	5.316	7.983	3.113	4.875
Плоче иверице Particleboard	000 m ³	101	61	56	55	59	45	46

Наставак таб 3.

Дрвењача и целулоза Groundwood and pulp- wood	000 t	222	175	34.5	41.6	40.1	15.9	65.8
Амбалажа од дрвета Wood containers	000 m ³	154	148	-	-	-	-	-

Утрошак основних сировина, за производњу резане грађе, плоча од дрвета и папирну индустрију за 1993., 1994., 1999. и 2000. годину (према СГЈ 2001, табела 15.19) износио је:

Табела 4. Преглед ујрошака сировине за њримарну ѡпераду дрвења
Main industrial products of wood conversion (SGJ 2001, table 17.7)

Сортимент Product	1993.	1994.	1999.	2000.
1	2	3	4	5
- трупци за резање (m ³) - sawlogs (m ³)	513.000	464.000	356.930	297.702
- трупца тврдих лишћара за резање (m ³) - hard broadleaf sawlogs (m ³)	-	-	183.506	215.225
- трупца меких лишћара за резање (m ³) - soft broadleaf sawlogs (m ³)	-	-	29.488	48.127
- трупци четинара за резање (m ³) - conifer sawlogs (m ³)	-	-	143.936	34.350
- трупци за фурнир и љуштење (m ³) - logs for veneer and peeling (m ³)	68.000	56.000	-	-
- дрво за лесонит и иверицу (m ³) - wood for fibreboard and particleboard (m ³)	123.000	137.000	101.303	117.074
- целулозно дрво лишћари (m ³) - broadleaf pulpwood (m ³)	146.000	229.000	-	-
- целулозно дрво четинара (m ³) - conifer pulpwood (m ³)	36.000	58.000	69	385
У к у п н о (m ³) Total (m ³)	886.000	944.000	458.302	415.161

На основу претходних података, може се констатовати:

- евидентирана потрошња трупца за резање у индустрији налази се на нивоу од 52% - 2000., 68% - 1999.; 85 % - 1993. године од продаје, односно производње ових сортимената у нашем шумарству ових година;

- учешће трупца за фурнир и љуштење, у количини утрошених трупца, износи 13,25 % - 1993; 12,06 % - 1994. године, док у Статистичком годишњаку из 2001. године они нису посебно исказани;

- учешће произведених трупца за резање у произведеној обловини износи: 1993. године 63,8%, 1994. године 65,0 %, 1999. 48,5% и 2000. године 46,0%;

- индустријска потрошња дрвета за плоче на бази дрвета и целулозу, у укупној индустријској потрошњи дрвета, износи: 1993. 34,42 %, 1994. 44,9 %, 1999. 22,1 и 2000. године 28,3 %;

- потрошња индустријског дрвета, у укупној производњи дрвета учествује 1993. са 50,4 %, а 1994. са 49,7 %, 1999., са 23,7% и 2000. године са 20,1%.

Напред изнети подаци, иако је реч о статистици, показују јасне трендове у односима шумарства и прераде дрвета који су се десили у току протекле деценије у нас и из којих морамо извући поуке сви који радимо и стварамо у овим областима. Посебно је илустративна напред наведена чињеница о кретањима у пиланскиј и процесној индустрији за прераду дрвета. Исто тако мора се рећи да се развој ових, као ни других привредних грана неће десити сам од себе, већ у њему морају учествовати сви који могу и знају. Очекивања да ће прво порастати стандард па ће почети да расте тражња за дрветом су неутемељена, јер су то синхрони економски процеси у којима нема стандарда без рада, као и што нема тражње без стандарда.

Производња и планске потребе домаће индустрије за просторним дрветом су на нивоу од око 40% могуће производње, док су стварне потребе на нивоу од око 30%, односно на нивоу могуће производње овог дрвета у друштвеним шумама. Међутим, структура овог дрвета, по врстама дрвећа, је неповољна и то је у суштини ограничавајући фактор развоја неких индустрија на бази просторног дрвета.

Табела5. Потребне индустрије за просторним дрветом према инсталисаном капацитету
Cordwood demands depending on installed capacity

Р. бр. No.	Врста производње Type of production	Јед. мере Unit	Инсталисани капацитет Installed capacity	Норматив (орјентационо) (m ³ /t) Norm (approx.) (m ³ /t)	Потребна количина дрвета (m ³) Required wood volume (m ³)
1	2	3	4	5	6
1.	“Матроз”С. Митровица	t/год.	120000	5,6	672000
2.	“Вискоза” Лозница	“	67000	5,6	375000
3.	“Божо Томић” Чачак	“	15000	3,5	52500
4.	“Фапа” Владичин Хан	“	20000	4,0	80000
5.	Фабрика иверица Ивањица	“	50000	2,0	100000
6.	Фабрика лесонита Куршумлија	“	40000	2,5	100000
1-6	У к у п н о	“	312000	3,86	1379000

Овде не треба испуштати из вида чињеницу да се за задовољење потреба становништва за дрветом и за грејање у току године утроши значајна количина дрвета. Процене су различите. За ову прилику користимо норматив С. Н и к о л и ћ а (1992) по коме пољопривредна домаћинства на селу троше 0,9 m³ дрвета по становнику, од чега 0,76 m³ огревног дрвета. По истом извору сеоско становништво учествује у потрошњи дрвета за

огрев са 68,3% а градско са 31,7 %. Полазећи од ових чињеница и податка СГЈ '95, да је у Србији 1991. године било 1738078 пољопривредних становника, што значи да сеоско становништво годишње потроши 1564270 m^3 дрвета, од чега је $1.320.939 \text{ m}^3$ огревно дрво. Будући да је то 68,3 % процењене потрошње, то потребна количина дрвета за огрев износи **1.934.025 m^3** . По другом критеријуму који полази од броја пољопривредних домаћинстава, којих је у СРЈ, према СГЈ '95, било 265.078, од чега 8.175 у Црној Гори, а 256.902 у Србији и нормативу потрошње од 10 m^3 огревног дрвета по домаћинству годишње, произилази да потрошња дрвета за огрев у Србији износи **2.569.020 m^3** , а у СРЈ 2.650.780 m^3 .

Будући да се значајна количина дрвета за потребе пољопривредног и приградског становништва обезбеђује из приватних шума, без евиденције, и из шума ван шумских подручја, то се са великом вероватноћом може проценити да је потрошња дрвета за огрев у Србији између 2 и 2,5 милиона m^3 . У овој количини најзначајније место има дрво букве. Интересантно је да су статистички подаци врло симболични, што значи да се не пријављују.

4. РАЗВОЈ ПРЕРАДЕ ДРВЕТА

Развој примарне прераде дрвета и у наредном периоду ослањаће се на своје сировинске изворе, односно на производе шумарства, док ће се финална прерада развијати на бази плоча и резане грађе букве, храста, племенитих лишћара, четинара и воћкарица. Развој производње плоча и целулозе тражи значајна средства и посебне облике економског организовања, па ће се овај облик развоја више темељити на реконструкцији постојећих, него на изградњи нових капацитета, без обзира на постојање сировинских ресурса и потребе тржишта. Ресурси квалитетног дрвета за производњу елемената и производа из резане грађе неће се битно повећавати, без обзира на очекивања, што ће повољно утицати на формирање цена производа шумарства и примарне прераде дрвета на знатно вишем нивоу. У наредном периоду, рашће цене и вредност квалитетног, обликованог и обрађеног савременог и стилског намештаја, што упућује на закључак да ће дрво, као драгоцен естетско-конструкциони и еколошки материјал, постати примарни материјал будућности. Ми, нажалост, тек треба да схватимо његова права својства, употребну вредност и вредност.

Развој финализације масивног дрвета, фурнира и плоча даје шансе Србији за увећање размене са другим земљама. Посебан значај за развој имају односи научно-истраживачког рада и производње, јер од узајамних односа и заједничког рада на развоју производње зависи темпо развоја и преношење иновација у производне програме и процесе производње. Наука у томе треба да има посебно место и значај.

Повећање вредности уграђених материјала, у односу на обловину и окрајчену резану грађу, казује о вредности коефицијента оплемењавања осушене окрајчене грађе (резане), према килограму тежине уграђеног материјала у финалне производе. У даљем се, према Б.Перовићу (1984), износе елементи о вредносном оплемењавању материјала на бази остварених цена јуна 1984. године.

Табела 6. Преглед индекса повећања вредности производње из 1 m³ трупца у зависности од степена финализације
Indexes of the production value increase from 1m³ of logs depending on the finishing degree

Наименовање Name	Буква Beech				
	Трупци Logs	Резана грађа Sawn- wood	Осушена резана грађа Seasoned sawnwood	Искројени и базно одређени еле- менти Cut and basically defined elements	Столица Chair
Количина на бази 1 m ³ трупца Volume based on 1m ³ of logs	1.0	0.55	0.50	0.35	0.17
Вредност производа у индексима Product value-index	1.0	3.6	4.7	8.4	15-40.0

Из прегледа се види да се финализацијом 1 m³ трупца преко резане грађе добија вредност елемената и финалних производа већа за 15 - 40 пута. Ово повећање вредности кроз финализацију одраз је и уграђених количина и вредности и других конструкционих материјала поред дрвета и повећања уложеног живог рада и друштвених давања.

У наредном периоду са истим бројем запослених, побољшаном квалификационом структуром, путем квалитетнијег обликовања и веће техничке снабдевености рада, знатно се може повећати вредност производње. Улога и значај савремених метода фабрикације су прворазредни када се заснивају на систему стандарда, интерној стандардизацији и заменљивости битних елемената програма производње и отворених комплементарних производних процеса. Свој даљи развој индустрија прераде дрвета засниваће на кооперацији, специјализацији, бржој примени знања и савремене опреме и технологије. Према захтевима потрошње индустрија мора лансирати нове производе у року краћем него до сада и брже напуштати производе који застаревају или успоравају пласман, као што се то већ ради у аутомобилској индустрији.

5. МОГУЋНОСТИ ПЕРАДЕ ДРВЕТА БУКВЕ

На основу изнетих података, у постојећем производном програму, прерада дрвета Сбије има заступљене производње на бази претежне прераде дрвета и то:

А) Производа притарне прераде:

1. Израда сортимената пиланском прерадом (резана грађа и елементи и фризе);
2. Израда фурнира (сечени и љштени);
3. Израда плоча на бази ивера и фурнира (фурнирске плоче и иверице) и масивног дрвета;

4. Израда влакнатица (лесонит плоче);
 5. Производња дрвењаче и целулозе;
 6. Израда амбалаже (сандуци и палете) и паркета.
- Б) П р о и з в о д њ а ф и н а л н и х п р о и з в о д а
1. Израда корпусног намештаја за кухиње, дневне и спаваће собе;
 2. Израда, масивног и ламелираног намештаја;
 3. Израда канцеларијског намештаја и ентеријера;
 4. Израда грађевинске столарије- прозора и врата.

Постојећи производни програм прераде дрвета, нарочито буквине, претежно је усмерен на израду полуфабриката, тј. на израду мање вреднованих производа, као и на производњу плочастог намештаја, а мање на производњу масивног, савијеног и стилског намештаја. Због тога је, полазећи од степена садашње индустријске развијености, како средстава рада, тако и кадровских структура, и новонасталих тржишних услова привређивања, потребне развојне тенденције усмерити ка изради и пласману производа са већим степеном финализације, односно тржишно више вреднованим производима. За ово постоје објективне и реалне могућности тј. имамо заокружени технолошки систем од сировине, израде полуфабриката, неких финалних производа и пласмана. У оваквој производној констелацији основни циљ је да се квалитетнија и вреднија сировина преради у производе са већим степеном финализације, односно у вредније производе.

Међутим, треба знати да ће развој прераде дрвета ићи доста тешко и зависити како од способности и предузимљивости новоформираног приватног сектора да, брзо лоцира потребе тржишта и оствари производе конкурентне страним произвођачима. Предстоји нам унапређење знања и степена техничке опремљености пиланске прераде, реконструкција, осавременавање и изградња процесних прерађивачких капацитета примарне прераде и интензиван развој финалне прераде до нивоа расположиве количине дрвета, како бисмо од извозника сировина и полупроизвода постали извозник финалних производа, односно намештаја. Остваривање овог циља, без иностраних извора финансирања и кредита, није могуће или бар није могуће довољно брзо. Због тога, велика одговорност лежи на држави као целини да обезбеди одређене претпоставке.

Стратегија развоја дрвне индустрије, коју је у оквиру Стратегије развоја привреде Републике Србије, израдило Министарско за науку, технологије и развој Републике Србије је само први и врло значајан корак ка томе. Задатак је свих, који раде у шумарству и преради дрвета, да дају могући допринос убрзаном развоју ових сртука. Морам да истакнем да је шумарство, у протеклом периоду, захваљујући свом специфичном положају и процесу стварања приватног сектора, било поштеђено значајнијих потреба и дешавања у привреди у целини, па и у дрвној индустрији. Свима мора бити јасно да је тржиште најзначајнији фактор развоја. За шумарство је то прерада дрвета, која је уз све слабости које има, као и друге привредне гране, ни мање ни више, директно изложена ћудима тржишта, које није увек лако препознати и предвидети. Зато сви они који се налазе у репродуктивном ланцу, па и шумарство, морају имати осећај за то. С друге стране, претпоставке да шумарство може пласирати своје производе у извозу и да је развој прераде дрвета могућ и без својих сировинских ресурса су у суш-

тини тачне, али су са друштвеног становишта ретроградне и неприхватљиве. То не значи фаворизовање било ког субјекта у репродукционом ланцу, већ рад на чисто економским принципима, уз уважавање реалности и кретања на тржишту.

Напред изнето намеће потребу да се у области шумарства провери искоришћење и ефикасност свих расположивих ресурса, уважавајући профитабилност као једини критеријум резултата рада, као би се дошло до реалних параметара пословања, а не до заснивања развоја на економски неприхватљивом- монополском положају. Уверен сам да се овде крију велике резерве, јер се, према подацима из производње, само због ненаменског кројења обловине губи око 10 % сировине у процесу репродукције. И то није само случај. У преради дрвета се терет реформи већ добро осећа и у овој грани ће у потпуности тржиште и ефикасност у раду, значи знање, искуство и способност руководећег тима да на време предузме одговарајуће потезе, решавати већину проблема. То значи, да ће у овој привредној грани профитабилност бити једини критеријум успешности рада и пословања. На тај начин ће све негативности из претходног периода бити ефикасно елиминисане. Овде не треба заборавити да ће се ово односити, углавном, на произвођаче финалних производа, док ће произвођачи примарних производа морати врло еластично да раде на стратегији балансирања односа између шумарства, финалне прераде дрвета и ситуације на тржишту у нас и у окружењу.

У оваквим околностима треба сагледати објективне могућности за рационалније развојне перспективе шумарства и прераде дрвета, како би заједнички, тежећи истом циљу, лакше пребродили сва искушења.

7. ЗАКЉУЧАК

Изнети подаци јасно показују да могућност прераде дрвета букве постоји, као и других дрвних производа шумарства. Тај проблем се нарочито није постављао у прошлом периоду, не поставља се ни сада, а неће се постављати ни у наредном периоду. Оно што се поставља као важно и одлучујуће је питање да ли производимо довољно, да ли користимо могуће потенцијале, да ли шумарство и прерада дрвета имају исте или разлишите циљеве и да ли смо у репродукционом ланцу шумарства и прераде дрвета рационални и ефикасни. У овом раду трагали смо за неким од ових одговора. Надам се, да смо одговорили на неко од њих, као и да смо нека питања отворили, како би струке дале одговор на њих радом и резултатима рада.

Структура нашег шумарства, у којем су доминантни лишћари (око 90 %), у којем је буква заступљена са преко 50 %, су наша реалност. Природа нам је наметнула могућност мањег квантитативног искоришћења дрвног потенцијала, због познатих карактеристика лишћарских врста дрвета. Наше предности су у супериорним естетским и механичким својствима расположивих врста дрвета. То, само по себи није довољно, за равноправну тржишну утакмицу са постојећим окружењем. Да бисмо могли да опстанемо морамо бити рационални и врло ефикасни. Ту постоје знатне могућности и на нама је да их искористимо. У томе ће бити неком теже а некемо лакше. Без изузетних напора и залагања, уз уважавање тековина савремене

не науке у овим областима, свима ће бити теже. Заједничким напорима и залагањем струке сигурно ће напредовати и развијати се, уз заостајање и одустајање оних који не буду могли да издрже или препознају затеве времена које долази.

Уверени смо, такође, да ће дрво као материјал изузетне вредности сваким даном имати све већу цену и значај. Због тога се развој шумарства и прераде дрвета мора заснивати на рационалнијем трошењу постојећих ресурса, развијању и освајању нових технологија гајења, искоришћавања и прераде дрвета, које ће остваривати образовани и стручно оспособљени кадрови уз све већу примену науке. Стварање услова за то, чвршће повезивање струке у целини и примена резултата научних истраживања, института и факултета, императив је развоја ових привредних грана у наредном периоду.

ЛИТЕРАТУРА:

- Алек сић, П. (2002.): Мерама неге до веће профукције, Ревизија шуме бр. 71, Србија-шуме, Београд.
- Алек сов, И. и др. (1992): Шумарство и прерада дрвета у Србији кроз векове, Монографија, Београд.
- Бер бато вић, М. и Милић, Р. (1996): Кретање производње у шумарству и дрвној индустрији Србије у периоду јануар-август 1996. Дрварски гласник бр. 17-20. Београд.
- Бо ко вић, П., Вучиће вић, С. и Бајић, В.(1995): Сировинска основа као фактор развоја индустрије прераде дрвета, Дрварски гласник, бр. 15-16, стр. 41-45, Београд.
- Елаборат о формирању шумских подручија у Црној Гори, (1995): Подгорица
- Јовић Д., Банковић С., Медаревић М. (1992): Шумарство и прерада дрвета у Србији кроз векове, Монографија, Савез инжењера и техничара шумарства и прераде дрвета, Београд.
- Николић, С. (1992): Шумарстви и прерада дрвета у Србији кроз векове, Монографија, Београд
- Николић, М. и Шошкић, Б. (1991): "Научни и стручни рад у области прераде дрвета на шумарском факултету у периоду од 1920-1990", Гласник шумарског факултета, бр.73, Београд;
- Пе ро вић, Б. и др.(1985.): Студија о развоју производње и финализације резане градје у РО ШИК "Копаоник" Куршумлија, Шумарски факултет Београд.
- Пе ро вић, Б. и др. (1977): Студија развоја финалне прераде дрвета на бази лишћара У СР Црној Гори, Институт за прераду дрвета Шумарског факултета, Београд.
- Статистички годишњак Југославије 1995-2001, Београд
- Ска кић, Д., Крђ жо вић, А. (2002): Финална прерада дрвета, Шумарски факултет Београд.1995,-2001. Београд
- Шош кић, Б. и Ска кић, Д. (1995): Својства и наменска прерада буковине, Монографија, Шумарски факултет, Београд.
- Шош кић, Б. 1990: Прилог решавању проблема дрвних отпадака у преради дрвта, Гласник Шумарског факултета бр. 71-72, Београд.

- Шош кић, Б. 1990: Искоришћење ситовине у технолошким процесима прераде дрвета, Материјал са саветовања на Тари.
- Шош кић, Б. 1997.: Прерада дрвета у СРЈ- сировинска основа за развој прланске прераде дрвета, Дрварски гласник, 21-22, Београд.
- Шош кић, Б. 1999.: Шумарство и прерада дрета у СРЈ- неки квантитативни и квалитативни показатељи вредновања дрвета, Дрварски гласник бр. 29-30, Београд.
- Шош кић, Б. 2000: Могућности развоја финалне прераде дрвета у СРЈ, Дрварски гласник, 35-36, Београд.
- Шош кић, Б., Стојановић, Љ. 2002.: Производња и прерада буковог дрвета, Дрварски гласник бр. 43-44, Београд.
- Шош кић, Б. 2002.: Могућности прераде боровине из култура, Семинар Прореди у културама бора, Србијашуме, Београд.
- Шош кић, Б. Попадић, Р. 2003: Избор технолошких поступака при пиланској наменској преради, Прерада дрвета бр. 2. Београд.
- Шош кић, Б. и други, (2000.): Могућности потпуне индустријске прераде расположиве количине дрвета у СРЈ, Савезни пројекат, Београд,
- Вучићевић, С., Ђоковић, П., Бајић, В. и Вучковић, М. (1996): Производне могућности шумарства Србије са аспекта потреба индустрије хемијске прераде дрвета, Шумарство бр. 3, стр. 38-48, Београд.

POTENTIALS OF BEECHWOOD UTILISATION AND CONVERSION

Borislav Šoškic

Summary

The potentials of beechwood conversion are presented through the analysis of forest products manufacture and sale in Serbia in several characteristic years. The periods of stagnation and decrease of production in Serbia during the past years affected the indicators of forestry production, and the change of assortment structure in this important and vital branch of economy. Based on the available statistical data, the parallel analysis deals with the production and change of production structure in the primary conversion of wood. The comparison of the parameters of production and consumption of some products and raw materials resulted in the data on the potentials of conversion and the necessary directions of its development, aiming at the more rational and efficient business in the conditions of market economy. It was emphasised that the monopoly position in market economy should not be misused, because it can have only the negative result on the entire reproductive process. The stagnation in one part of the reproduction chain, such as forestry and wood conversion, is reflected on the work and results in the other sector. The exceptions were our events, when the restructuring of the state sector of wood conversion motivated the development of private sector in the sawmill conversion of wood.